

Κυνόσουρα Σαλαμίνας

ΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Η ναυμαχία των νεοελλήνων

Δεν είχα την τύχη να φωτογραφίσω τη θρυλική ναυμαχία της Σαλαμίνας... Αντίθετα είχα την ατυχή εμπνευση διαβαίνοντας το περίφημο στενό, να φωτογραφίσω το συρφετό των βυθισμένων караβιών κι όλον αυτό τον εσμό των σκουπιδιών και της πνιγερής μαυροθάλασσας της Σαλαμίνας. Ω! Από τί δέος κατέχεται ο πολίτης αυτής της γης, όταν προσεγγίσει αυτή την ιστορική κι ανεπανάλπητη γωνιά του κόσμου...

Και τι συναισθήματα συνάμα πνιγερὰ δεν ξεπηγάζουν από τα σπλάχνα των επισκεπτών του νησιού, όταν έρθουν σε επαφή με τη διαστροφή των απογόνων που διαχειρίζονται τον τύμβο των Σαλαμινομάχων και το περιβάλλον αυτής της θάλασσας, όπου πριν από **2.490** χρόνια γράφτηκε μια από τις σημαντικότερες σελίδες της παγκόσμιας ιστορίας και σχεδιάστηκε η επιτομή της πολεμικής μελέτης...

Ηταν μες τη δεκαετία του ογδόντα, όταν πρωτοεπισκέφτηκα τη Σαλαμίνα ερευνώντας ναυάγια και κουφάρια, ξεβρασμένα στις στεριές. Τότε βγήκα στα **Παλούκια**¹ και όδευσα στην άκρη της **Κυνόσουρας**², από όπου είδα εκείνα τα μισοβυθισμένα σκαριά που οι “ιθύνοντες” φρόντισαν να εναποθέσουν γύρω από τη βραχονησίδα με το όνομα **Ταλάντη** σα να ήταν νεκροταφείο αποβρασμάτων.

Είχα διασχίσει για πρώτη φορά τη μακριά χερσόνησο της Κυνόσουρας, η

οποία σημειωτέον διατηρεί το ίδιο όνομα από τα χρόνια των Σαλαμινομάχων.

Τότε δεν υπήρχε εκεί πέρα ναυπηγείο, αλλά ούτε και φαίνονταν πουθενά κουφάρια караβιών γύρω από το χερσονήσι της Κυνόσουρας. Είχαν φαίνεται οι άνθρωποι λίγη τσίπα. Τι έγινε όμως τα επόμενα χρόνια και ακολούθησε αυτή η “περιβαλλοντική” ξετσιπωσιά κι εγκληματική αδιαφορία;

Δείτε συνοπτικά την “ιστορική” συνέχεια του πράγματος: το 2006 η Νομαρχία Πειραιά αφουγκράστηκε κάποιες φωνές τοπικών αρχόντων και φιλοτέχνησε στήνοντας ακριβώς επάνω στον ιστορικό τύμβο ένα χάλκινο άγαλμα δυό Σαλαμινομάχων. Λίγο πιο ‘κει πέταξε και κείνο το γνωστό επίγραμμα (παιάνα) για τη νίκη των Αθηναίων κατά των Περσών κι έληξε εκεί το θέμα.

Όμως τα τελευταία χρόνια οι “πανέξυπνοι” θαλασσομάχοι των ναυτικών εταιριών σκέφτηκαν να εκμεταλλευτούν το χώρο και **α**) να δημιουργήσουν ναυπηγείο (λέτε και δεν υπήρχε χώρος άλλος σε ολόκληρη την παράκτια ζώνη του Σαρωνικού) και **β**) λάθρα (φαντάζομαι) να δημιουργήσουν **μέσα στα όρια του αρχαίου λιμανιού** της Σαλαμίνας τρία συνεχόμενα αποθετήρια διαλυμένων πλοίων.

Πώς ακούγεται αυτό το διττό επινόημα των νεοελλήνων; Ασφαλώς ανιστόρητο και βλακώδες, αν όχι εμετικό. Από τέτοια βέβαια υπάρχει αφθονία στην ψυχή των Ελλήνων...

Ύστερα από λίγα χρόνια, και συγκεκριμένα το 2004, ξαναπήγα στη Σαλαμίνα με διαφορετικό κίνητρο, για να εντοπίσω την αρχαία σπηλιά που έζησε ο μέγας τραγικός μας ποιητής, ο **Ευριπίδης**. Μην ξεχνάμε πως ο Ευριπίδης είχε την καταγωγή του από τη Σαλαμίνα κι εκεί έζησε αρκετά χρόνια από τη ζωή

του μέσα σε μια σπηλιά, όπου έγραψε και αρκετές από τις τραγωδίες του. (Δε φαντάζει υποβλητικό το σκηνικό για το γράψιμο μιας τραγωδίας; Και μάλιστα το γράψιμο μιας τραγωδίας με τέτοιους ζόφους και τόσο βαθιά κι ανεξιχνίαστα πάθη που σμίλεψε με την πέννα του ο κορυφαίος δραματουργός της ανθρωπίνης ψυχής;...). Σήμερα αυτή η σπηλιά έχει επισημανθεί με ακρίβεια -από τους ιστορικούς και τους σπηλαιολόγους- έχει χαραχθεί η διαδρομή προς αυτή κι αποτελεί έναν από τους λόγους επίσκεψης στο κατά τα άλλα μη τουριστικό κι αδιάφορο νησί του Σαρωνικού³.

Για να εντοπίσω όμως τη σπηλιά του Ευριπίδη διέσχισα ολόκληρο το νότιο σκέλος της Σαλαμίνας, όπου έμεινα έκπληκτος από τη βλάστηση και τη χλωρίδα γενικά που διαθέτει.

Όμως αυτή τη φορά -το 2004- παρότι ο σκοπός μου ήταν ο εντοπισμός και η ανεύρεση του ευριπιδικού σπηλαίου, είπα να διατρέξω πάλι τη μακριά

ράχη της Κυνόσουρας για να ιδώ πώς μεταχειρίστηκε η Πολιτεία τον Τύμβο, αλλά και τις νεότερες επεμβάσεις που πραγματοποίησε για την ανάδειξή του.

Αυτή τη φορά είχε κατασκευασθεί ένα νεότευκτο πληθωρικό ναυπηγείο -που ονομάστηκε Ναυπηγείο Κυνόσουρας (!)- κι είχε πολλαπλασιαστεί το αποθετήριο των εξωκειλημένων πλοίων με επεκτατική κατάληψη, όλο και πιο βαθιά μέσα στο αρχαίο και ιστορικό λιμάνι της Σαλαμίνας.

Έφυγα απδιασμένος από το θέαμα της αδιαντροπιάς των “δικαιούχων” του ναυπηγείου και του απίστευτου ωχαδερψισμού της ελληνικής πολιτείας.

Μια μέρα του φετινού Δεκέμβρη, κατάκορφα λαμπρή και λιόβολη, η αγωνία και το ενδιαφέρον για το νησί, καθώς και ένα λιγόλογο κι επιθετικό δημοσίευμα της ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ για τον χαρακτήρα της Σαλαμίνας, με

οδήγησαν ξανά στο νησί του Ευριπίδη, για να περπατήσω ολόκληρη την ράχη της Κυνόσουρας, από το αρχαίο λιμάνι της μέχρι το ακρωτήριο που βρίσκεται ακριβώς απέναντι από την Ψυττάλεια.

Ξέρετε για ποια **Ψυττάλεια** μιλάω... Το πουργατόριο της δαντικής λυματολάσσης που οι καρεκλοκένταυροι αποκαλούν νησί του βιολογικού καθαρισμού...

Κι είναι κρίμα που μια τέτοια μέρα όπου ο ουρανός της Σαλαμίνας, (της γνωστής **Κούλουρης**), του **Περάματος** και του όρους **Αιγάλεω** απέναντι, καθρέφτιζε ένα αψεγάδιαστο αιθέριο τοπίο που στιγματίζονταν από τις κορδέλες των αραγμένων και ρυπαρών караβιών, τις κεραίες των ναυπηγείων και τη σιχτή μαυροθάλασσα του κρατικού ναύσταθμου. Ωστόσο...

Βγαίνοντας από τα Παλούκια, τον επιλιμένιο Οικισμό της Σαλαμίνας, έστριψα για τα Σελίνια και το αρχαίο λιμάνι του νησιού.

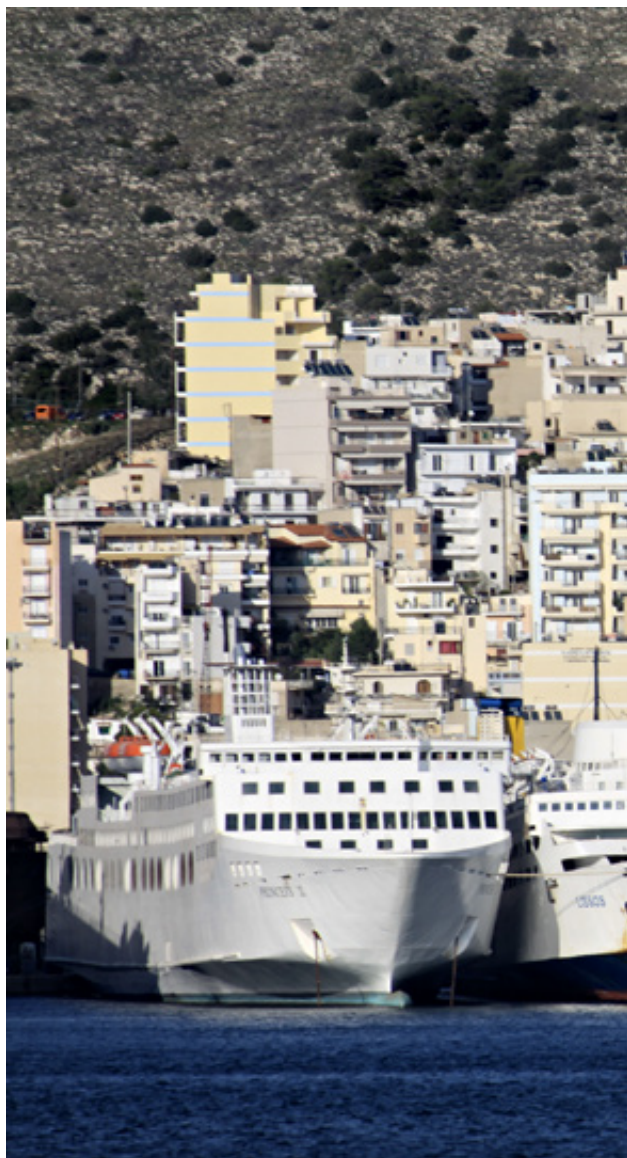
Φτάνοντας κοντά στο δημαρχείο συνέχισα την πορεία μου προς το αρχαίο λιμάνι όπου -άκουσον άκουσον- είδα να λιάζονται και να ξύνονται αμέριμνα εκατοντάδες πουλιά του παρυδάτιου λιμνιώνα της αρχαίας πόλης. Είχε ως φαίνεται, από λίγο νεράκι παραπάνω που λίμναζε και το οποίο ενώθηκε με γλυκά ποταμάκια που εξακολουθούν να ρέουν στην περιοχή, ψευδοδημιουργηθεί ένας υγροβιότοπος σε μια λερή λεκάνη αποβρασμάτων όπου ωστόσο ασημόγλαροι, ερωδιοί και κορμοράνοι είχαν ασφαλιστεί και διαβιούσαν μονιασμένα κι αγαστά γύρω από τις σιδεροβρομιές των ναυπηγείων και τα ξεβράσματα των διαλυτηρίων.

Στην άκρη του κολπίσκου, που τραβάει σουδωτός ως το βάθος, έχει απομείνει ο βραχώδης σκελετός από τα έργα περιτείχισης του αρχαίου λιμανιού. Φαντάζει ειρωνικό, να στέκεται ετούτο το μοναδικό απολίθωμα από την αρχαία πόλη των Σαλαμινίων εκεί στην άκρη που παλιού λιμανιού -που κατέγραψε τη συγκλονιστική ιστορία από τη ναυμαχία των Αθηναίων- μπροστά από τις αρπάγες, τα κλαρκ, τους μακαράδες και τα μεγαθήρια των ναυπηγείων και της μεταλλικής δυσωδίας.

Ξαναβγήκα στο δρόμο που οδηγεί στα Σελίνια. Περνώντας έξω από τον μυχό του κόλπου πήρε το μάτι μου μια ξυλότυπη κατασκευή, τη γνωστή Σαλαμινία τριήρη, σε νεότερη έκδοση, που ήταν αραγμένη ακριβώς έξω από τα νερά όπου οι νεοέλληνες είχαν αποθέσει μian αρμάδα σιδερένιων κουφαριών.

Για να τη συντροφεύουν προφανώς...

Συνεχίζοντας την πορεία μου προς την έξοδο για τη Κυνόσουρα βρήκα τη διασταύρωση για το χερσονήσι και παίρνοντας το δρόμο αυτό σε λίγο βρέθηκα ... εκτός τόπου και χρόνου.

Ένας νεοπαγής οικισμός είχε δημιουργηθεί στα ριζά του λόφου της Κυνόσουρας -άλλωστε ολόκληρη η Σαλαμίνα είναι ένας αυθαίρετος, τρισάθλιος και πυκνοδομημένος οικισμός- κι από τις δύο πλευρές του δρόμου.

Είχε ασφαλτοστρωθεί κι ένα δίκτυο νεότευκτων δρόμων και μπόλικα σπιτάκια ξετρύπωσαν στην ιστορικότερη πλευρά του νησιού, αυτή που οδηγεί

στον **Τύμβο των Σαλαμινομάχων**. Αλλά αυτό δεν είναι η μόνη ή ξεχωριστή παραφωνία του μαχητικού περιβάλλοντος της Σαλαμίνας. Από την κορυφή του λόφου αντίκρισα όλη τη μεγαλοπρέπεια των διαβρωτικών μηχανισμών που εξέθρεψαν οι νεόπλουτοι εφοπλιστές της συμφοράς. Αράδα οι караβιές των αποθαμένων πλοίων, μαούνες και φορτηγίδες, αρόδο καθισμένες, ναυλοχούντα

παλιοσίδερα, η σκόνη από το διαλυμένο σκραπ, δίπλα από την περίφραχτη είσοδο ενός καινούργιου ναυπηγείου, έχοντας όλα αυτά στη μέση το λοφίσκο από όπου παρατηρούσαν οι επιτελείς των αρχαίων συμμάχων την εξέλιξη της φοβερής ναυμαχίας του Στενού και τον οποίο οι ιστορικοί ονόμασαν **“Τύμβο”**.

Πήρα τον κατήφορο γι αυτό τον “Τύμβο”.

Σε ένα λιμανάκι αριστερά του δύο σφιχταγκαλιασμένα και ξεχαρβαλωμένα караβόσκαρα ερόγχαζαν πλάι στο βρόμικο κύμα. Δίχως να φεύγει το μυαλό και το μάτι μου απ' αυτά ανηφόρισα το μαλακό και χορταριασμένο λόφο του Τύμβου. Από μακριά σκίαζαν όλη αυτή τη δυσωδία και τη νεκροφάνεια των σιδηρικών δύο ναυμάχοι, υψωμένοι στο μισό ακρόπλωρο από μια ευέλικτη τριήρη, ο ένας κραδαίνοντας τόξο κι ο άλλος το κοντάρι του σημαδεύοντας τον αόρατο εχθρό των καιρών που δυναστεύει όλη την περιοχή: Ποιόν εχθρό; Μα τα μαντρωμένα ναυπηγεία της Κυνόσουρας και τον σάλαγο του Περάματος. Που πλέει μες στο μεσημέρι οπλισμένος με το μολυβένιο του χιτώνα. Κι αυτός δεν είν' άλλος από το λευκόγκριζο όγκο του όρους Αιγάλεω, στην κορυφή (ή στην πλαγιά) του οποίου ο Ξέρξης είχε τοποθετήσει πρόχειρο θρόνο και παρακολουθούσε

από κει μαζί με την καμαρίλα του έντρομος τη συντριβή του στόλου του⁴.

Ωραία και συμβολική αυτή η συναρμογή του χάλκινου αγάλματος και των τεράστιων σιδηροσωλήνων του παρακείμενου ναυπηγείου. Πόσο μάλλον που οι βραχίονες των Σαλαμινομάχων στρέφονται ενάντια στα σιδηρόφρακτα καμώματα των νεοελλήνων...

Από εδώ ψηλά έχω μιαν υπέροχη -κατά τα άλλα- και συμπαντική άποψη όλων των χώρων γύρω από τους οποίους διαμείφθηκαν τα πολεμικά γεγονότα εκείνου του Σεπτεμβρη. Κατάμπροστα ο βαθύς γιαλός του ιστορικού στενού ανάμεσα Πέραμα και Σαλαμίνα. Πίσω μου υψώνεται ολόκληρος ο μολυβένιος λόφος του Αιγάλεω που διαστίζεται από τις αυθαίρετες κατοικήσεις των Κουλουριωτών. Αριστερά στο βάθος στριμώχνεται ο βαθύς κόλπος της αρχαίας πόλης της Σαλαμίνας και πιο πίσω αποκαλύπτεται

Δυό ναυμάχοι, υψωμένοι στο μισό ακρόπλωρο από μια ευέλικτη τριήρη, σημαδεύουν τον αόρατο εχθρό των καιρών που δυναστεύει όλη την περιοχή: Ποιόν εχθρό; Μα τα μαντρωμένα ναυπηγεία της Κυνόσουρας και τον σάλαγο του Περάματος.

ο κρατικός ναύσταθμος του νησιού. Δεξιά από τη χερσόνησο φαίνεται σε κοντινή απόσταση το σχεδόν ισοπεδωμένο νησί-διο της Ψυττάλειας με τα μαλλιά-κουβάρια των εργοταξίων του και το μοναδικό υπέροχο παλιό του κτίσμα, το φάρο, που στο πείσμα των καιρών εξακολουθεί να φωτίζει νύχτα-μέρα τους πονηρούς και τους λαθρεπιβάτες του αττικού περιβάλλοντος...

Σε όλη την παράκτια και βόρεια ζώνη της Κυνόσουρας είναι απλωμένα τα δίχτυα των διαλυτηρίων και της ναυπηγο-κατασκευαστικής εκμετάλλευσης. Δίπλα-δίπλα οι άκατοι των Σαλαμινίων και τα βαρέα μέταλλα, τα κατάλοιπα των υδρογονανθράκων και τα σπαθιά, ο αμίαντος, τα διφαινύλια και οι ασπίδες των Σαλαμινομάχων που απέκρουσαν μεν τον απίστευτο συρφετό των Περσών, αλλά δεν μπόρεσαν ν' απομακρύνουν τη βλακεία και τα συμφέροντα των νεοελλήνων. Αντίθετα η νότια παράκτια πλευρά της χερσονήσου, η οποία λόγω θέσης είναι έκθετη στους ανέμους και στις αναταράξεις, αφέθηκε ελεύθερη και κατοικήθηκε λάθρα από ντόπιους, αλλά και αθηναίους εποίκους. Έτσι διαμορφώθηκε ένας συννοικισμός αυθαιρέτων χωρίς καμία αισθητική και πολεοδομική μελέτη που διέρρηξε το περιβάλλον και το ασχίμηνε σε υπέρτατο βαθμό.

Ωστόσο η όλη δομή και μορφολογία

της χερσονήσου δεν δικαιούται τέτοιας καταστροφικής επέμβασης και αλλοίωσης των στοιχείων που την απαρτίζουν είτε από τους εγχώριους καταπατητές είτε από τα όργανα της τοπικής αλλά και της κεντρικής πολιτικής και διοικητικής εξουσίας.

Στέκομαι στο ύψος του αρχαίου τύμβου από τον οποίο κλείνοντας τα μάτια πορεύεται ο νους μου στην εποχή της ναυμαχίας.

Και “βλέπω” τα **366** πλοία των Ελλήνων να είναι παραταγμένα απέναντι στον πολυάριθμο στόλο των **χιλίων διακοσίων** ογκωδών πολεμικών πλοίων του Ξέρξη⁵. Κι αμέσως κάνω τη σκέψη: μέσα σε αυτό το στένωμα πώς χώρεσαν τόσα πλοία; Ας είναι καλά ο Ευρυβιάδης που, διαφωνώντας με τον Θεμιστοκλή για την επιλογή της θέσης που θα ελάμβανε χώρα η σύρραξη, νύχτα πήρε τα Σπαρτιάτικα και Κορινθιακά πλοία κι έκανε ελιγμούς γύρω από την Ψυττάλεια.

Συνάμα “βλέπω” τους Πέρσες να παρατάσσουν τα πλοία τους σε σειρές, άλλα στο Πέραμα, άλλα κατά μήκος των ακτών της δυτικής Αττικής κι άλλα γύρω από τη Σαλαμίνα, ώστε να καθηλώσουν τους Αθηναίους και να τους κατασφάξουν, αφού πρώτα θα διέλυαν τον στολίσκο των Ελλήνων.

“Βλέπω” επίσης πίσω μου, σε όλη την κοιλάδα της Σαλαμίνας που ανοίγεται μπροστά μου, τους ανήσυχους και ξεριζωμένους Αθηναίους που εγκατέλειψαν την πόλη τους για να σωθούν. Και βρήκαν εδώ στη Σαλαμίνα απάγγιο, αλλά και στην Τροιζήνα πήγαν και στην Αίγινα.

“Βλέπω” τους “Αθάνατους”, αυτό το επίλεκτο σώμα των Περσών, να καταλαμβάνουν ξαφνικά, τη νύχτα της παραμονής, την Ψυττάλεια, προκειμένου να κάνουν εκκαθαρίσεις από τους μελλοντικούς ναυαγούς και φυγάδες των Ελλήνων...

“Βλέπω” τη φρουρά του Ξέρξη απέναντι στην πλαγιά του Αιγάλεω να επισκοπεί τα τεκταινόμενα.

“Βλέπω” τη βασίλισσα Αρτεμισία, της Αλικαρνασσού Καρίας, από τον πανικό της να διεμβολίζει μ’ ένα πλοίο

της άλλο περσικό και να ολοφύρεται.

“Βλέπω” το Θεμιστοκλή να καθοδηγεί με μαεστρία τις 180 τριήρεις του και να ελίσσεται ανάμεσα στα περσικά πλοία που λόγω της στενότητας του χώρου βυθίζονταν από τον πανικό και τις ακατάλληλες μανούβρες τους.

Βλέπω όμως τα πλοία και τα καράβια, και τις μαούνες βλέπω, κι όλες τις φορτηγίδες και τα οχηματαγωγά που πλένε πέρα-δώθε μαυρίζοντας την ψυχή μου από το βουερό σουλάτσο.

Κι ακόμη βλέπω τόσα ανήμπορα επίκαιρα καράβια, με τη μέση γερτή και την πλήρη αφανισμένη, νάναι σβημένα στην άκρη του γιαλού, κάτω από τον Τύμβο, αλλά και σε όλη την βραχώδη ακτή της Κυνόσουρας, να γουργουρίζουν γύρω από μια λεκάνη μαύρης πίσσας, ολέθρου και καφκικού κλίματος και να προσκυνούν τα σύγχρονα είδωλα του

Χρόνου, του Χρήματος και του Χάους...

Κι “ακούω” συνάμα εκείνο τον υπέροχο παιάνα των άλλων Ελλήνων από τα ακάτια και τις τριήρεις τους που εφεωνίζου:

***Ω! παίδες Ελλήνων ίτε
ελευθερούτε πατρίδ’ ελευθερούτε δε
παίδα, γυναίκα, θεών
τε πατρώων έδη,
θήκας τε προγόνων:
Νύν υπέρ πάντων αγών.***

Όπως ακριβώς κάνουν και σήμερα οι απόγονοι των αρχαίων Σαλαμινομάχων: Νύν υπέρ πάντων αγών. Ο αγών της βρομιάς, ο αγών του κέρδους, ο αγών της καταστροφής...

Παραπομπές:

1. Παλούκια είναι το επίγειο της

Σαλαμίνας όπου προσορμίζουν σήμερα τα οχηματαγωγά από το Πέραμα.

2. Κυνόσουρα (Κυνός Ουρά) είναι μια μακρόστενη ανατολική χερσόνησος της Σαλαμίνας, στις ακτές της οποίας έλαβε χώρα η περίφημη ναυμαχία της 28^{ης} Σεπτεμβρίου του 480 π.Χ. Λέγεται έτσι γιατί μοιάζει με την ουρά του σκύλου

3. Το ότι αυτή είναι η σπηλιά του Ευριπίδη βεβαιώνεται εκτός από τα άλλα ευρήματα και από την εξωτερική επιφάνεια ενός αναθηματικού μελανοβαφούς σκύφου, που έχει τυπωμένο το όνομα του Ευριπίδη και βρέθηκε μέσα στο ενδιαφέρον αυτό σπήλαιο, σκύφος που χρονολογείται από τον 2^ο ή 3^ο μ.Χ. αιώνα

4. Ηροδότου Ιστορία, Τόμος 2, Βιβλίο 5-9.

5. Χίλια διασκόσια εφτά (1.207) λέει ο Αισχύλος στην τραγωδία του “Πέρσες”.